

VII. Histoire sociale / Sociale geschiedenis

PATRICK PASTURE

«Histoire du syndicalisme chrétien international. La difficile recherche d'une troisième voie»

Parijs, Edition L'Harmattan, 1999, 468 p.

De Leuvense historicus Patrick Pasture begint en eindigt zijn 'geschiedenis van het internationale christelijke syndicalisme' –de facto de geschiedenis van de *Confédération internationale des Syndicats chrétiens* (CISC) – met dezelfde relativerende opmerking: alles welbeschouwd is de CISC in de loop van de kleine halve eeuw tussen de oprichting van de organisatie in 1920 en haar grondige gedaanteverwisseling die in 1968 leidde tot een naamswijziging, altijd een marginale organisatie gebleven. De lezer zal dan ook vruchteloos zoeken naar allerlei glorieuze momenten waarop de CISC erin geslaagd zou zijn het internationale gebeuren mee vorm te geven. Integendeel, de CISC bleek onvoldoende representatief, te zwak, soms te verdeeld – de relaties tussen katholieken en protestanten verliepen niet steeds volgens de vereisten van de christelijke naastenliefde – om een belangrijke internationale rol te kunnen spelen of om de bestaande internationale instellingen ingrijpend te beïnvloeden (p. 223, 281). Ook al zegt de auteur het niet altijd even expliciet, de voorbeelden die hij aanreikt

laten maar weinig twijfel: in de Internationale Arbeidsorganisatie was de inbreng van de CISC niet heel erg groot, in de uitwerking van het Marshallplan heeft de organisatie geen rol gespeeld, in de Europese instellingen kreeg ze moeizaam – en dan nog vooral door de steun van christen-democratische partijen – voet aan de grond. Het feit dat de CISC in 1947 erkend werd door de VN als consultatieve organisatie van categorie A was ongetwijfeld een opsteker, maar ook niet veel meer dan dat. De vele vergelijkingen die de auteur maakt met de niet-christelijke tegenhangers – het zou onjuist zijn van 'evenknieën' te spreken – van de CISC, zetten de *underdog*-positie nog extra in de verf. Bij zoveel nuchterheid zal de lezer de zijdelingse opmerking in de inleiding dat op internationaal vlak de rol van de CISC toch ook weer niet zo onbetekenend was (p. 14), ongetwijfeld snel vergeten. Vanaf de late jaren veertig was een "aanwezigheidspolitiek" op het internationale terrein dé optie van de CISC geworden (p. 244-245). Veel meer dan er gewoonweg "bij te willen zijn" hield die doelstelling echter niet in.

Histoire du syndicalisme chrétien international brengt dus niet hoe en via welke kanalen de CISC het internationale gebeuren mee vorm heeft gegeven. De omgekeerde vraagstelling – de mate waarin het internationale niveau, i.e. het geheel van relaties tussen natie-staten, de vormgeving van de CISC mee bepaald heeft – krijgt iets meer aandacht in het boek. Uit verschillende passages blijkt dat Pasture het gewicht van een internationale 'context' als de Koude Oorlog uiterst verfijnd behandelt. De Koude Oorlog is voor een keer niet dat alles – (en tegelijk

niets)verklarende fenomeen waarnaar wel meer te pas en te onpas verwezen wordt. Meer nog, de auteur stelt zelfs vrij expliciet dat de *CISC* er *tot op zekere hoogte* in geslaagd is zich te onttrekken aan de dominante Oost-West-tegenstelling, een frappant onderscheid overigens met het ‘niet-christelijke’ internationale syndicalisme. Dat de *CISC* “*en tant qu’organisation syndicale (...) ne prit pas position, sans plus, dans le conflit qu’était la Guerre froide*” (p. 354) is misschien net iets te sterk geformuleerd, maar het is wel een krachtig doorbreken van het dominante beeld van christelijke organisaties als louter en alleen fel anti-communistische propagandamachines. Pasture benadrukt dat de Koude Oorlog bij de *CISC* relatief snel geleid heeft tot een *constructief* antwoord in plaats van tot een louter defensieve reflex. De aandacht voor het probleem van onderontwikkeling vanaf 1950 moet in deze context begrepen worden, zij het aanvankelijk nog met alle paternalistische, Euro-centrische karakteristieken vandien. De wil om uit te breiden naar “de derde wereld” leek minstens evenveel te maken te hebben met de hevige concurrentie met rivaliserende (sociaal-democratische) vakbondskoepels dan met anti-communisme alleen. Zonder “uiteraard” aan het anti-communisme van de *CISC* te twijfelen, wijst Pasture er ook op dat tijdens het interbellum vooral een uitgesproken anti-fascisme – “een moedige en coherente houding” (p. 206) – het profiel van de *CISC* bepaalde. In die zin was er dus sprake van een zekere continuïteit in het optreden van de *CISC*.

De vraag naar de continuïteit of discontinuïteit van de identiteit van het internationale christelijke syndicalisme – een

vraag die de auteur terugvoert tot het midden van de negentiende eeuw – slingert zich als een rode draad door het boek. Het zwaartepunt van de studie ligt daarmee vooral op de interne werking van de organisatie, de (gedeeltelijk) autonome dynamiek die de *CISC* voortstuwde in zijn – zoals de ondertitel aangeeft – voortdurende en “moeilijke zoektocht naar een derde weg”. Het gebruik van het concept “derde weg” brengt allicht minder duidelijkheid dan men op het eerste zicht zou hopen. De precieze ‘inhoud’ van de ‘derde weg’ heeft namelijk de vervelende gewoonte nogal sterk te variëren doorheen de tijd en is bovendien sterk afhankelijk van het toepassingsgebied waarop de term betrekking heeft. Een ‘derde weg’ op ideologisch vlak hoeft niet noodzakelijk samen te vallen met een ‘derde weg’ op internationaal-politiek vlak, zoals onder meer de naoorlogse christen-democratie illustreert. Ten slotte is een ‘derde weg’ vaak zo breed als een drievaksbaan zodat wel meerdere stromingen zich erin kunnen vinden, tot zelfs het fascisme toe (p. 14). Toch geeft het boek een genuanceerd beeld van ‘de’ identiteit van de *CISC* (misschien genuanceerder dan de *CISC* het zelf ooit heeft kunnen formuleren) : het afwijzen van de klassenstrijd, de erkenning van privé-bezit, een pleidooi voor arbeidsvormen conform aan de waardigheid van de menselijke persoon, het centraal stellen van de zogenaamde intermediaire structuren zoals de familie, syndicale actie met een sterk spirituele inslag (p. 415). Behalve met betrekking tot deze – al bij al vrij vage – principes, getuigden ook de blijvende aandacht van de *CISC* voor het Europese integratieproces (“*cet engagement européen s’enracinait en tout premier lieu dans les expériences d’avant-*

guerre”, p. 266-267) en de voortdurende nadruk op de verdediging van de syndicale vrijheden van een grote mate van continuïteit, ondanks het feit dat de *CISC* na de Tweede Wereldoorlog op organisatorisch vlak nagenoeg van nul moest herbeginnen (p. 208). Zelfs de grondige metamorfose die de *CISC* vooral in de tweede helft van de jaren zestig onderging, bevatte een element van continuïteit. Dat proces van deconfessionalisering dat de beweging moest toelaten door te breken in andere continenten waar christenen een minderheid waren of de Kerk een uitgesproken conservatief etiket droeg, hoeft “niet echt te verbazen” (p. 414), aldus Pasture : reeds vóór de Eerste Wereldoorlog – dus vóór het ontstaan van de *CISC* – gaf het ‘aconfessionele’ model de toon aan in het christelijke syndicalisme (p. 52).

Een belangrijke verdienste van dit werk is dat de auteur, na verschillende publicaties over (christelijk) syndicalisme in Europa, deze maal geen enkele geografische beperking heeft ingebouwd. *Histoire du syndicalisme chrétien international* besteedt ruim aandacht aan syndicale initiatieven buiten Europa waarbij de *CISC* betrokken partij was. Historisch onderzoek met een dergelijke brede blik stuit bijna noodzakelijk op een aantal praktische moeilijkheden, en blijft, zoals de auteur ook zelf aangeeft, toch noodzakelijkerwijze sterk Europees gericht. De lijst van geconsulteerde archieven is indrukwekkend, maar “beperkt” zich hoofdzakelijk tot deze die bewaard worden in enkele West-Europese landen. Voor de regionale organisaties van het internationale christelijke syndicalisme buiten Europa (CLASC, BATU,...) is de auteur hoofdzakelijk aangewezen op bestaande

– en helaas soms erg schaarse of weinig bruikbare – literatuur. Daardoor blijft het bijvoorbeeld moeilijk ‘definitief’ uitspraak te doen over de mate waarin regionale samenwerking tussen christelijke syndicaten in Latijns-Amerika, Afrika of Azië vorm kreeg en gecoördineerd werd vanuit West-Europa, dan wel of de *CISC* zich eigenlijk entte op primair lokale initiatieven die het dan financieel of logistiek stimuleerde. Pastures vaststelling dat de banden tussen de *CISC* en de buiten-Europese regionales relatief los waren en de mogelijkheden van de *CISC* in deze ook zeer beperkt waren, suggereert in elk geval dat er allicht ook een eigen lokale dynamiek was. De lijnen voor verder onderzoek buiten Europa zijn met deze studie in elk geval uitgezet.

Hetzelfde geldt voor de verhouding tussen christelijk syndicalisme en christen-democratische partijen. Passim wordt gewezen op het grote belang voor de *CISC* van *politieke* contacten met hoofdzakelijk christen-democratische partijen. Hiermee wordt een interessant en allicht bijzonder complex thema aangehaald. De beknopte verwijzingen – de verschillende ontstaansgeschiedenis van christen-democratie en christelijk syndicalisme, de christen-democratie als gangmaker van syndicale initiatieven – doen zeker naar meer smaken dan de vaststelling dat de relaties “complex en dikwijls gespannen” waren (p. 17). Het eerste hoofdstuk is in dat verband opmerkelijk, al vergt het – zeker in vergelijking met de vlot geschreven hoofdstukken die volgen – wel een extra inspanning van de lezer.

Pastures *Histoire du syndicalisme chrétien international* toont bovenal aan dat,

afhankelijk van het gekozen perspectief, ook 'marginale' en dus relatief weinig 'relevante' organisaties boeiende studies kunnen opleveren. Het is mede daarom ook een impliciete kritiek op een historiografische traditie die vanuit een exclusieve focus op het nationale niveau of op communistische of sociaal-democratische syndicaten, het internationale christelijke syndicalisme al te lang links heeft laten liggen.

Peter Vankemzeke